

Brodeck

DAAN JANSSENS,
FABRICE MURGIA

Vergeten of schuld torsen

Johan Thielemans

Gezien op 09 februari 2024

Antwerpen, Opera Ballet Vlaanderen

Componist Daan Janssens baseerde zich voor zijn nieuwe opera op de roman 'Le rapport de Brodeck' (2007) van de Franse successchrijver Philippe Claudel. Daarin krijgt de erudiete Brodeck opdracht om een rapport te schrijven over een moordzaak in een dorpsherberg. Nadat de rol van alle betrokkenen bij de misdaad vastligt volgt een filosofische bespiegeling over wat te doen met de schuldvraag. De dorpsburgemeester wil het rapport vernietigen omdat hij de toekomst belangrijker vindt dan het verleden. Maar het koor (de dorpingen) verkondigt: "De doden laten de levenden nooit los". Net als in het boek krijgt de opera, in regie van Fabrice Murgia, ideologisch een open einde.

13 FEBRUARI 2024

Claudel volgt in 'Le rapport de Brodeck' het stramien van een detectiveroman waarin hij vervolgens de geschiedenis van de twintigste eeuw verweeft - via de geschiedenis van het dorp en het verleden van Brodeck zelf. Verraad, vreemdelingenhaat, concentratiekampen, geweld tegen vrouwen – het komt er allemaal bovendien.

Hoe te schrappen in dat amalgaam aan gebeurtenissen zonder de roman te verraden? De schrijver (die de première bijwoonde) had Daan Janssens en Fabrice Murgia de volledige vrijheid gegeven voor hun libretto. Dankzij scherpe keuzes in het chronologische verloop slagen ze erin om de toeschouwer mooi bij de les te houden.

In een eerste fase voert de opera ons terug naar het verleden tijdens een onbestemde Duitse bezetting van het dorp. Vreemdelingen worden meedogenloos vervolgd, opgesloten of gedood. De dorpingen laten zich

meeslepen in die racistische haat. Ook buitenstaander Brodeck is door het verraad van een dorpling in een concentratiekamp terecht gekomen "waar ik een hond ben geworden," zegt hij (scène 4). Als een van de weinige gelukkigen keert hij levend uit de oorlog terug.

Regisseur Murgia maakt er een pakkende episode van, ondersteund door de muziek van Daan Janssens. De Duitse officier Büller, gezongen door Tijn Faveyts, is een overweldigende aanwezigheid, terwijl het koor van haatdragende dorpsbewoners hier de eerste van een reeks overtuigende tussenkomsten ten beste geeft. De scène waarin ze oproepen om de vreemdeling te doden is hard, sterk en direct.

Vervolgens komen we in een nu dat zich jaren later afspeelt, wanneer het dorp de hulp van Brodeck inroept na een moord in de dorpsherberg. Hier imponeert bariton Werner Van Mechelen als burgemeester Orschwir die precies wil weten wat er gebeurd is – ondanks zijn absurde hanenkam die die zijn personage omturnd in een verlate punker.

Het slachtoffer van de moord is een personage zonder naam: hij is 'de Ander', de bezoeker die een gemeenschap uit evenwicht brengt. Niemand kan hem plaatsen. We keren terug naar het verleden, naar het moment waarop hij in het dorp aankomt. Hij weigert te spreken, het enige wat hij doet is tekeningen maken. Als hij uiteindelijk het dorp uitnodigt om naar zijn werk te komen kijken, in de herberg, blijken zijn tekeningen vileine karikaturen waarin hij stuk voor stuk de tekortkomingen van de dorplings fileert. Hun verontwaardiging is zo groot dat ze als een meute razende honden de kunstwerken vernietigen. Tijdens die uitbarsting gebeurt dus de moord.

Wie is de 'Ander'? De kunstenaar die de waarheid onthult?

Wie is die 'Ander'? Zelf zie ik hem het liefst als de kunstenaar die de waarheid onthult. Maar net als in het bekende liedje van Guy Béart wordt hij die de waarheid spreekt gedood, 'exécuté'.

Murgia en kostuumontwerpster Esther Brassier dosten het personage (rol van Josse De Pauw) uit met lange haren, en een gewaad als van een magiër uit een ouderwetse jeugdvoorstelling. Het is een keuze die weinig toevoegt om hem te begrijpen.

Terug naar het nu. Brodeck ontmoet een reeks getuigen. De burgemeester oreert over de stadia van het leven: "Eerst de onschuld, dan de onredelijke woede en tenslotte de wijsheid" (eerste bedrijf, vijfde scène). Uiteindelijk blijkt voor hem die wijsheid 'het vergeten' te zijn. De meest dramatische ontmoeting heeft Brodeck met de dorpspriester. Hij heeft in zijn biechtstoel over zoveel fouten en zonden van zijn schapen gehoord dat hij er zijn eigen geloof bij ingeschoten is. Zijn geloofscrisis is bij Claudel een uitweiding, maar Daan Janssens vond hier een ideaal moment om een hymne te schrijven – geënt op evangelische teksten in het Latijn.

Als Brodeck zijn opdracht heeft vervuld, gaat hij met zijn familie weg uit het dorp. Het beeld suggereert een vredevolle toekomst. Maar het gezin is zwaar gehavend. Brodecks vrouw werd in de stad verkracht. Het enige wat ze nog doet is de hele dag zingen, over een mooie prins. Het kind dat toen verwekt werd heeft Brodeck aangenomen als zijn dochter.

Veel thema's uit de opera resoneren met maatschappelijke en politieke kwesties die nu aan de hand zijn. "Vandaag meer dan toen ik het boek schreef", zegt Philippe Claudel. Identiteit en vreemdelingen, het vergeten of vergeven van oorlogsmisdaden zijn brandend actueel. Toch schreef Claudel geen aanklacht: een rechttoe rechtaan politieke boodschap is niet zijn ding. De bewerkers van de opera volgden hem hierin waardoor je als toeschouwer - na de confrontatie met de gruwel - je eigen positie dient te bepalen. Burgemeester of Brodeck, het is je eigen keuze.

Maar de macht van de kunst blijft overeind, al was het maar omdat, zoals hier, haar waarheid geweld tot gevolg heeft.

Componist Daan Janssens schreef een complexe partituur waarin de vele tussenkomsten van het koor voor de beste passages zorgen. De dialogen tussen de zangers zijn wisselvalliger van kwaliteit. Er is een sterke scène met een opgewonden Göbbler, en in een ander register weet de componist de vertwijfeling van Peiper muzikaal heel precies te vatten. Beide passages worden schitterend gezongen door de Belgische tenor Thomas Blondelle. Bovendien zet hij de twee sterk contrasterende personages virtuoos neer. Brodeck, gezongen door bariton Damien Pass, blijft eerst wat op de achtergrond, maar in het tweede deel is zijn vertolking van de lange, tragische monoloog over de gebeurtenissen tijdens de bezetting bijzonder indrukwekkend.

De partituur heeft enkele zwakke punten. De componist zocht een rijke orkestklank met veel kleur voor de verschillende groepen van het orkest maar hij koos ook voor lange thema's. Hoewel ze symfonisch goedzitten verliezen ze te vaak aan dramatische spankracht. Janssens lijkt te vergeten dat het de hartslag is die het drama tastbaar maakt. Bovendien gebruikt hij telkens opnieuw hetzelfde effect om bepaalde zinnen of situaties kracht bij te zetten: een aanzwellend orkest dat overgaat in een orgie van pauken tot de grote trom als een ontploffing het muzikale gebaar afsluit; Moet dit het noodlot voorstellen? Het is alsof Janssens het publiek met emoties wil platslaan terwijl dit leitmotiv door de herhaling net aan kracht inboet. Ondanks het intrigerende verhaal, ondanks de mooie muziekdramatische momenten, ondanks de enthousiaste inzet van dirigente Marit Strindlund en van de uitstekende cast, blijft deze opera toch wat koud en afstandelijk.

Van een roman een opera maken is altijd een riskante zaak. Janssens en Murgia zijn erin geslaagd om de complexe verhaallijnen in een boeiend en helder libretto te gieten. De essentiële vragen van Philippe Claudel over schuld, herinnering, vergeten en vergeven blijven gesteld, net als de antwoorden of keuzes voor de toeschouwers blijven. Als burgemeester Orschwir zingt: "Gisteren behoort toe aan de dood" dringt de actualiteit buiten de schouwburg acuut naar binnen. Zou 'het verleden vergeten' ons in het Midden-Oosten niet dichter bij een menselijke oplossing brengen? Of, zijn we, zoals het koor zingt, onvermijdelijk de gevangenen van de doden?